

Поезия и наука

Ст.К. Робев

Би ми се искало поезията и науката да имат много допирни точки, но те имат малко. Поетите непредумишлено недолюбват природните закони, защото те биха обезличили тяхното вдъхновение. Една поема, която включва действителното състояние на звездите предварително е обречена на отегчителност. В употреба все още влиза древната представа за небесните тела, особено що се отнася до любовната и героичната лирика, респ. одите. В стихотворението на Лермонтов

«Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу,
И звезда с звездою говорит.»

се пренебрегват физическите познания за природата, но в замяна на това се сътворява *красота!* Подобно на сънищата поезията може да пренебрегва трите корена на достатъчното основание (време, пространство и причинност), тя е нещо като сън на яве, но подчинена на *волята*.

Да вземем едно от най-хубавите стихотворения на Вапцаров "Испания"

“Един работник с синя блуза
до мене прострелен лежи
и под каскета му нахлузен
неспирно топла кръв струи.

Спи, мой другарю, спи спокойно

под кървавите знамена,
ще мине твоята кръв в моята
и после в цялата земя”.

Нима Вапцаров не знае, че в мъртвия кръвта не струи, че мъртвият не чува, че при преливането на кръв трябва първо да се провери дали има съвместимост на кръвните групи и че кръвта на едни човек не може да премине в “цялата земя”? Естествено, че знае, но неговото поетично въображение и вдъхновение му подсказват да пренебрегне природните закони, за да постигне по силно душевно въздействие. А защо по този начин душевното въздействие е по-силно е, и навярно ще остане, една от големите тайни на поезията. Така е и с великото противостоене между разума и чувствата, което е природна даденост. За нея се знае само, че изисква и от читателя същата нагласа, в противен случай магията изчезва. Иначе се получава анекдотичният случай с математика Чарлс Бабидж, който “поправя” със следната забележка един поет, написал, че “един щом умре, един друг се ражда”...: Тъй като населението нараства, би следвало да се напише: един умира и 1.1 се ражда. Понякога се случва поетът не само да подминава, но и да се “противопоставя” на научните открития. Едгар По е сътворил сонет по този въпрос. Известни са думите на Джон Кийтс за Нютон: “Проклет да е този, който сведе чара на възпяваната от мен дъга до скучните закони на призмата!” А Фридрих Ницше не желае да приеме научното становище за гравитацията и в “Тъй рече Заратустра” развива идеята за “Дух на тежестта”...Лермонтов в “Демон” пише:

И Терек пръгая как лъвица,
С косматой гривой на хребте...”. Той създава красива образност, макар че грива имат само лъвовете, но не и лъвиците...

Поезията приема резервирано логиката и даже причинността. На логиката тя противопоставя преноса (метафората), преувеличението (хиперболата), одушевяването (анимирането), очовечаването (антропоморфизма) и бездоказателственото постановяване (декларативността - тук поезията се родее с философията), неща съвсем недопустими в науката. Вазов казва в стихотворението “Левски”: “Той беше предаден! И от един поп!” За него това е достатъчно за поетичната му присъда. Лилиев пише в “Ахасфер” :

“Заспиват вековете своя сън
И пригвоздено времето трепери”

Той създава *красота* чрез логически невъзможни словосъчетания. Ботев пише в омайната си балада “Хаджи Димитър” “Балканът пее хайдушка песен”. Логически невярно, но естетически чудесно!

“Въздухът пламти от завист
към благородното спокойствие на локвите”.

(Цонка Христова)

“усмивката ѝ прогонваше нощта
и разлистваше зората”

(Уляна Паскалева)

Тук поетесите одушевяват едновременно, въздуха, локвите, усмивката, която пък “разлиста зората”, за да постигнат изключително душевно въздействие върху читателя или върху читателите ако са повече от един.

Без този начин на въздействие да се създава голяма поезия е трудно или по-право невъзможно. Понякога се допуска намек и за съобразяване с действителността. Там на помощ идват сравненията, кое от кое по-причудливи, съобразно, разбира се, с възможностите на таланта.

”Над старото тържище ален
бе залезът като домат.”

(Атанас Далчев)

Римата безспорно стеснява обхвата на словесния избор. Ритъмът също. Но те дават музикалността на творбата. “La musique avant toute chose!” (Paule Verlaine, L’art poétique). Твърди се дори, че “Гарванът” на Едгар Алън По може да предизвиква естетическа наслада дори у хора, които не знаят езика, на който се рецитира стихотворението...

При свободния стих, изключително примамлив напоследък за широките народни маси, няма римо-ритмични ограничения и това гарантира появата на незалязващи поетични слънца. Последните често проявяват търпимост и към модерни научни буквосъчетания:

“Вода в утробата на камъка пламъкът разкрива във
всеки вътре **холограмата** и прах при прахта песен
при песента а слепият да сменя гледната точка”

(Ясен Василев)

”Слепият да сменя гледната точка” Това даже извадено от така наречения “контекст” е изключителна образна находка, придружена с известно количество двойна и тройна самоирония.

Доколкото ми е известно единствен римлянинът Лукреций Кар се е опитал във философската си поема *De Rerum Natura* (За природата на нещата) да съчетае науката с поезията и то така, че се е обезсмъртил. Трябва да се подчертае обаче, че в нея всички научни прозрения са изцяло интуитивни, значението на експеримента и на експерименталните доказателства все още е било надалеч в

бъдещето. Лукреций Кар е страдал от душевно заболяване и се е самоубил като се е хвърлил върху меча си. Поетичното му дело е без последователи, макар че се изучава като образец на изискано латинско стихосложение. Философските му възгледи са вдъхновявали редица по-късни мислители като Гасенди, Бергсон и много други. Кар не е отричал съществуването на боговете (“За природата на нещата” започва с обръщение към богинята Венера), но за разлика от Омир, Есхил, Софокъл, Еврипид и редица други древни поети е твърдял, че боговете си богуват, но не се месят във всекидневието на хората. За последните хиляди години науката като че ли доказва това.